

**İlahiyat Fakültesi Müfredatında Felsefe Ve Din
Bilimleri Bölümü Derslerinin Yeri Ve Fonksiyonlarına
Dair Bir Araştırma**

(İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği)

Ayşe TAŞKIRAN *

Özet

Bu makalede İlahiyat Fakültelerinin müfredatında yer alan ve Felsefe Tarihi, Din Felsefesi, İslam Felsefesi, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi, Dinler Tarihi ve Din Eğitimi gibi Anabilim Dalları içerisinde mütalaa edilen Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü derslerinin fonksiyonlarını inceleme konusu yapılmaktadır. Sosyal bilimler araştırma metodolojisine uygun olarak İlahiyat Fakültesi öğrencileri örneğinde görüşme ve gözleme dayanan veriler ışığında yapılan bu araştırmaya göre, FDB derslerinin İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin zihin dünyasında önemli bir yeri olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin eleştirel, sorgulayıcı ve toplumun her kesimini kapsayan hoşgörülü bir bakış açısı ve din anlayışı geliştirmelerinde bu derslerin son derece fonksiyonel olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri

**A Study on the Status and Functions of the Lessons of the
Department of Philosophy and Sciences of Religion, in the
Curricula of the Faculties of Divinity**

Abstract

In this paper, the status and functions of the lessons of the Department of Philosophy and Sciences of Religion, which they called The History of Philosophy, Philosophy of Religion, Islamic Philosophy, Sociology of Religion, Psychology of Religion,

* KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bu makalenin hazırlanmasında anket ve görüşme aşamasında katkıları olan arkadaşlarıma; yöntem ve verilerin analizi aşamasında ise desteğini gördüğüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

History of Religions, and Religious Education, in the curricula of the Faculties of Divinity were studied. According to this research doing within the process of the research methodology of social sciences, the lessons of the Department of Philosophy and Sciences of Religion have important in the mentality of students of Faculties of Divinity. Moreover these lessons have functions on the students' critical, liberal and tolerant views and religious understandings.

Keywords: Faculty of Divinity, Philosophy and Sciences of Religion

1. Giriş

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tüm dünyada din ve din ile ilgili konuların daha çok ilgi gördüğü ve tartışıldığı gözlenmektedir. Bu ilgi ve tartışmaların neticesinde klasik sekülerleşme tezinin sorgulandığı ve yeni paradigmalara geliştirilmesine yol açtığı bilinmektedir. Artık sekülerleşme tartışmaları yerine de-sekülerleşme tartışmaları yapılır olmuştur (bkz. Kirman 2005). Ancak din ve dini karakterli olayların bu denli yoğun bir ilgi görmesine karşın aynı ilginin İslam'a karşı gösterilmediği, İslam'a karşı daha ziyade olumsuz bir bakış açısı sergilendiği, önyargıların öne çıkarıldığı, İslamofobik tutum ve davranışların tüm dünyada artış gösterdiği de bilinmektedir. Bu bağlamda İslami çevrelerde İslam'ın şiddet ve terör üreten bir din olmadığı, barışçıl ve hoşgörülü yönünün öne çıkarılması gerektiği ifade edilmektedir. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için de Müslüman çoğunluklu toplumlarda din eğitimi ve öğretimi paradigmasının değişmesi gerektiği kaçınılmaz bir zorunluluk arz etmektedir. Bir diğer anlatımla, İslam dininin eğitim ve öğretiminin nasıl ve hangi ilke ve yöntemlerle yapılması gerektiği önemli bir araştırma problemi olarak Müslümanların önünde durmaktadır.

Bu bağlamda tüm dünyada diğer İslam anlayışları içerisinde barışçıl ve hoşgörülü yönüyle farklılaşan Türk Müslümanlığı gerçeğinin ve tecrübesinin ele alınması ve incelenmesi gerekmektedir. Bu durumda kaçınılmaz olarak Türk toplumunda din eğitimi ve öğretimi gündeme gelmekte, din ve laiklik ilkesi bağlamında sürekli tartışma konusu yapılmaktadır.

Türkiye’de genelde din eğitimi ve öğretiminin, özellede de İlahiyat Fakültelerinde verilen yüksek din eğitimi ve öğretiminin diğer İslam ülkelerinden oldukça farklı olduğu bilinmektedir. Bu farklılığın en temel dayanaklarından biri, Türk İlahiyat Eğitimi’nde İslamî Bilimler ile Felsefe ve Din Bilimleri (FDB) derslerinin birlikte okutuluyor olmasıdır. Bilindiği gibi, daha çok inanca dönük dersleri içeren Teoloji bölümlerinde mensup olunan dinin kaynaklarına dayalı normatif bilgiler öğretilmektedir. Felsefe ve Din Bilimleri kapsamında ise dinî olay ve olguları araştıran, sorgulayan ve dine bilimsel açıdan yaklaşan bilimler öğretilmektedir. Bu bilimler, dinin bireysel, toplumsal, kültürel, tarihsel vb. yansımalarını nesnel bir bakış açısıyla incelemektedir. Bu çerçevede İlahiyat Fakültelerinde yüksek din eğitimi alan öğrencilerin konuya nasıl baktıkları önemli bir araştırma konusu olarak kendisini hissettirmektedir.

1.1. Amaç ve Önem

İlahiyat öğrencilerinin bu konuda ne düşündüklerini belirleme amacıyla yapılan bu çalışmada “İlahiyat eğitimi sadece Temel İslam Bilimleri (TİB) üzerine mi yoğunlaşmalı yoksa Felsefe ve Din Bilimleri dersleriyle desteklenmeli midir” sorusu etrafında öğrencilerin fikirleri ele alınmış ve inceleme konusu yapılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, İlahiyat Fakültelerinde okutulan Felsefe ve Din Bilimleri derslerinin ilahiyat öğrencilerinin

dinî anlayış, algı ve yorumlarında bir değişiklik veya bir katkı yapıp yapmadığını tespit etmek şeklinde ifade edilebilir.

Kur'an, içeriğinde toplumsal hayatın gerçekliğini ve bireyin özelliklerini dikkate alarak açıklama yapar. Çünkü bu gerçeklik ve özellikler, Kuran'ın muhatabının iyi tanınması, onunla etkileşim ve iletişimde önemli bir faktördür. Dinî açıdan toplumun gerçeklerini ve bireyin özelliklerini kavramada Felsefe ve Din Bilimleri derslerinin katkısı yadsınamaz. Bu araştırma bu katkının neler olduğunun ortaya konulması bakımından önemlidir.

İnanç ve akıl birlikteliği geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemini korumaktadır. Bu noktada ilahiyat öğrencileri aldıkları ilahiyat eğitiminde inanç edinme mi, yani temel İslam bilimleri derslerini mi yoksa inancın aklın temellendirilmesini sağlama açısından Felsefe ve Din Bilimleri derslerini mi ağırlıklı olarak okumak istemektedirler. Bunu tespit açısından da bu çalışma büyük öneme sahiptir.

1.2. Yöntem ve Veri Toplama Teknikleri

Ampirik bir alan araştırması özelliği taşıyan bu araştırma nitel araştırma metodolojisine sadık kalınarak gerçekleştirilmiştir. Zira anlayıcı paradigmanın esaslarına (bkz. Özlem 1998:59-60) sadık kalmanın, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin FDB derslerini nasıl algıladıkları ve değerlendirdikleri ve bu dersleri aldıktan sonra kendi zihin dünyalarında ne gibi bir değişim meydana geldiğini görmek veya en azından böyle bir süreçte ortaya çıkan genel bir eğilimi belirlemek amacıyla daha çok hizmet edeceği düşünülmüştür.

Bu çalışmada Türkiye'de İlahiyat Fakültelerinde verilen din eğitimi ve öğretimi içerisinde Felsefe ve Din

Bilimleri derslerinin yeri ve önemi içeriden bir bakış açısıyla aynı fakültelerin öğrencileri örneğinden hareketle ele alınmış ve inceleme konusu yapılmıştır. İçerden bakış açısının İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin bilinçlerinin, iç dünyalarının ve düşünce ufuklarının dışa vurulması açısından çok uygun bir yol olduğu kabulünden (Çiftçi 2004:104) hareket edilmiştir.

Bu araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış bir mülakatla İlahiyat Fakültesi öğrencilerinden oluşan örneklemden toplanmıştır. Bir başka anlatımla önceden soruların büyük bir kısmı hazırlanmış olup bu sorular çerçevesinde mülakatta konuyu açıcı sorular da sorulmuştur. Daha ziyade nitel araştırma teknikleriyle elde edilen veriler tablolar halinde sunulmuştur. Bu bakımdan nicel ve nitel sosyoloji metodolojisine (Neuman 1994) uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Bununla birlikte öğrencilerle derinlemesine görüşmeler yoluyla elde edilen verilerin desteklenmesi amacıyla, kendisi de bir İlahiyat Fakültesi mezunu olan ve halen yüksek lisans eğitimini sürdüren araştırmacının söz konusu Fakültenin öğrencilerini çok yakından tanıyan biri olması nedeniyle sahip olduğu zengin deneyim ve gözlemlerine de başvurulmuştur. Bununla da yetinmeyip İlahiyat Fakültesi öğretim elemanlarıyla görüşmeler yapılmış, onların düşünceleri de alınmıştır. Ayrıca son günlerde medyada yer alan tartışmalar da göz önünde bulundurulmuştur.

1.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Türkiye'deki İlahiyat Fakülteleri öğrencileridir. Örneklem grubu ise, tesadüfi örnekleme yöntemiyle 12 farklı üniversiteden seçilmiş 60 bayan ve 62 erkek öğrenci olmak üzere toplam 122 İlahiyat öğrencisinden oluşmaktadır. Buna göre örneklem grubun

%49.2'si kız, %50.8'i erkek öğrenciler temsil etmektedir. Örneklem grupla ilgili detaylı bilgi Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Örneklemen Üniversitelere Göre Dağılımı

ÜNİVERSİTE (İlahiyat)	Kız		Erkek		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%
KSÜ	20	33.3	19	30.6	39	32.0
Atatürk Ü.	2	3.3	16	25.8	18	14.8
Ankara Ü.	10	16.7	7	11.3	17	13.9
9 Eylül Ü.	8	13.3	8	12.9	16	13.1
Çukurova Ü.	6	10	7	11.3	13	10.7
Fırat Ü.	4	6.7	2	3.2	6	4.9
Uludağ Ü.	3	5	1	1.6	4	3.3
İnönü Ü.	3	5	-	0.0	3	2.5
Sakarya Ü.	2	3.3	-	0.0	2	1.6
Selçuk Ü.	1	1.7	1	1.6	2	1.6
Erciyes Ü.	1	1.7	-	0.0	1	0.8
Rize Ü.	-	0.0	1	1.6	1	0.8
TOPLAM	60	100	62	100	122	100

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırmada esas olarak alınan veriler, daha ziyade 2012-2013 eğitim ve öğretim yılı öğrenimlerini sürdüren öğrencilerle yapılan gözlemlere dayanmaktadır. Dolayısıyla bu araştırma, her şeyden önce, yapıldığı tarihle ve örneklemini teşkil eden ilahiyat öğrencileri ve bu öğrencilerin mülakat sorularına verdikleri cevaplarla sınırlıdır.

Hiç kuşkusuz en büyük sınırlılık veri toplama teknikleriyle ilgilidir. Zira son dört yıldan beri İlahiyat Fakültelerinin hem sayı hem de öğrenci kontenjanlarının artmış olması nedeniyle daha geniş bir örneklem grubu be-

lirlenmesi ve bu gruba anket uygulaması tercih edilebilir ve böylece daha fazla öğrenciye ulaşılarak daha çok veri toplanabilirdi. Ancak bu durumda anket uygulaması kaçınılmaz olacaktı, bu da öğrencilerin iç dünyalarının yeterince kavranamaması sonucunu doğurabilecekti.

1.5. Varsayımlar

Bu araştırmanın ana varsayımları şu şekilde ifade edilebilir:

1. İlahiyat Fakültelerinde okutulan Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü dersleri, İlahiyat öğrencilerinin rasyonel ve eleştirel bakış açısı geliştirmelerine katkıda bulunmakta ve dolayısıyla dinî algı, anlayış ve yorumlarında oldukça belirgin bir değişikliğe sebep olmaktadır.

2. Felsefe ve Din Bilimleri dersleri, dışlayıcılık yerine daha kapsayıcı bir bakış açısı geliştirmekte, bundan dolayı bu dersler diğer dinlere karşı daha hoşgörülü olmayı sağlamaktadır.

3. Felsefe ve Din Bilimleri dersleri, özgürlükçü ve demokratik değerlerin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

4. Bütün bu fonksiyonlarından dolayı Felsefe ve Din Bilimleri derslerini öğrenciler ilahiyat eğitimi esnasında almayı lüzumlu görmektedirler.

2. Dine Felsefî ve Bilimsel Bakış

Birbirinden farklı da olsa aslında bütün dinler, taraftarlarından inançları hakkında bilgi sahibi olmalarını bekler. Ancak dinler arasında dindar insanın neyi veya neleri bilmesi gerektiği konusunda farklılık vardır. Bu da farklı din yorumlarının ve farklı dindarlıkların ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. Bir başka anlatımla gerek dinin algılanmasında ve yaşanmasında ve gerekse bilimsel olarak incelenmesinde dindarlığın farklı boyutları söz

konusudur (bkz. Glock 1998). Bu yüzden bir kişinin dindarlığı üzerine yorum yaparken konunun uzmanları “nasıl dindar” ve “ne yönden dindar” şeklinde yaklaşmanın realiteye daha uygun bir yaklaşım olduğunu belirtmektedirler (bkz. Kirman 2011:90).

Kuşkusuz dinin farklı algılanması ve yaşanması noktasında sosyo-kültürel çevreyi ve şartları gözeterek akıl ve tecrübe yardımıyla yapılan yorumların çok önemli bir yeri vardır. Bu noktada şu soru sorulabilir: Dinin yorumlanmasında aklın ne gibi fonksiyonları vardır? Bu soru din bağlamında şu şekilde de sorulabilir: Akıl, insanı, dinin temel kaynaklarından bağımsız yorumlanmasına mı götürür yoksa dinin öğretilerinin hayatın realitelerini göz ardı etmeden, asıl anlamına uygun bir biçimde kavranılmasını mı sağlar? Bu sorular dinden ve felsefeden ne anlaşıldığına bağlı olarak farklı biçimlerde cevaplandırılabilir. İman, itaat ve teslimiyet kavramlarıyla şekillenen geleneksel çizgide felsefe ve türevi bilim dalları, isyankâr fikirlerin tahrikçisi olarak görülürken, dini özüne uygun bir biçimde aklen anlamak ve kavramak isteyenler için ise felsefe, sosyoloji ve psikoloji vb. dersler hayatı bir önemi haizdir. Bir başka anlatımla akıl, felsefe ve türevi derslerle bulanmayıp, aksine onlar sayesinde daha fonksiyonel olur.

Bir dine inanmak veya bir dinî inanca bağlanmak ile o dinin veya inancın bilimini yapmak birbirinden tamamen farklı hususlardır. Bir dine inanmak imanın konusu iken, din üzerine düşünmek ve araştırma yapmak ise bilimin konusudur. Bununla birlikte bir dine inanan kişinin, imanını devreye koymaksızın objektif usuller çerçevesinde o dini bilimsel olarak incelemesi de pekâlâ mümkündür. İlahiyat Fakültelerinin ders programında yer alan Felsefe ve Din Bilimleri derslerinin önemi tam da

bu noktada önem kazanmaktadır.

Felsefe ve Din Bilimleri dine ve dinî olana bilimsel yaklaşma çabasıdır. Bilgi sadece eğitim ve öğretim için edinilmez. Bilimin belirli işlevleri vardır. Bilimin temel işlevleri anlama, açıklama ve kontrol etmektir. Anlama var olan durumun olduğu gibi ortaya konulmasıdır. Bu ise incelenen şeyin tek tek ya da ilişkiler bağlamında tanınması ve özelliklerinin öğrenilmesi ile olur. “Nedir?” sorusuna cevap arar. Açıklama ise tanımlanan durumun, olası nedenlerini tespit etmektir. “Niçin?” sorusuna cevap arar. Bilimin son işlevi olan kontrol ise, anlama ve açıklama ile elde edilen bilgilerin uygulanması ve bunun sonucu olarak durumun denetim altına alınmasıdır (Karasar 1995:8-10). İlahiyat eğitimindeki Felsefe ve Din Bilimleri derslerinde anlama ve açıklama yeterince sağlanamadığı durumlarda, kontrol de iyi yapılamamaktadır. Felsefe ve Din Bilimleri derslerinden sağlanan bilgi birikiminin değerlendirilmesi de kontrol aşamasında gerçekleşir. Bu birikiminin sağladığı kazanımlar, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde düşünülmelidir. Ayrıca pratik faydanın yanında, bilimsel çalışmalarda disiplinler arası katkıları da göz önünde bulundurulmalıdır.

Din ile ilim arasında bir karşılaştırma yapıldığında, dinin merkezinde Tanrı vardır; kaynağını inanç ve vahiyden alır; objeler değerlerdir; insan ruhuna huzur ve mutluluk vermeyi gaye edinir. İlmin merkezinde ise insan vardır; kaynağı akıl ve deneydir. Araştırmalarında kendi metodlarına dayanır, objeleri kendi vardığı bilimsel sonuçlardır, amacı da insana refah bir hayat sağlamaktır. Bu durumda din teolojik bir yaklaşımla değil de, insan davranışlarının, inançlarının ve tecrübelerinin bir fenomeni olarak ele alınınca sosyal bilimlerin konusu haline gelmektedir. Felsefe ve din bilimlerinin konuları incelenirken

ilim adamının ve din adamının bakış açılarının birbirine yaklaşması araştırma ve çalışmalardaki verimi arttıracaktır. Aslında din adamı ve ilim adamının farklı tutumlarının birbirine benzeyen tarafları vardır. İlim adamının ilim hakkındaki inancı ile din adamının din hakkındaki inancı arasında benzerlik vardır. İlim adamı, ilmin zaman içinde her şeyi aydınlatacağını ve ispat edeceğine inanır, ama bunu hemen ispat etmeye gücü yetmeyebilir. Bununla birlikte araştırma ve deneyler yaparak elde ettiği verileri anlamlı bir şekilde birbirine bağlamaya çalışarak tam ve gerçek bilgiyi elde etmek için uzun ve yorucu çalışmalarda bulunur. Bir dindar veya din adamı da inandığı hususları ispat edemez ama inanır. İnancına uygun hareket edebilmek için de çeşitli yorucu faaliyetlerde bulunur. Davranış ve tutumlarında bu benzerliklerin bulunduğu ilim adamı ve din adamı için birbirlerine karşı katılığın ve müsamahasızlığın bırakılması gerekir (Fırat 1989:36-38). Bu bakış açısının en iyi değerlendirmesini ve uygulamasını ise İlahiyat Fakültelerindeki, din eğitimi ile din bilimleri eğitiminin birlikteliğinde görebiliriz. Böylelikle olaylara bilimsel açıdan bakabilen bir din adamı ile yine olaylara dinî açıdan bakabilen bir din adamı anlayışı ideal olmanın dışına çıkabilir.

Dikkatli bir Kuran okuyucusu, Kuran'ın içeriğinden dolayı Felsefe ve Din Bilimleri kapsamında okutulan derslere duyarsız kalmaz. Çünkü Kuran, bir yandan toplumsal olgu ve olaylara, yani din sosyolojisine; insanın iç yaşantısına, dinî anlayış ve algısına, yani din psikolojisine; insanlığın geçmiş tarihinden ve diğer dinlerden bahseder; yani Dinler Tarihine ve yine diğer bilim dallarına dikkat çeker. Bu yüzden bu dallardaki konulara yönelik incelemeler aslında İslam dünyasında eskiden beri mevcuttur. Fakat İslam'ın yabancı kültürlerle etkileşimi ve

Batı felsefe ve bilim anlayışının etkisi ile İslam toplumlarında bu yabancı anlayışlar tartışılmaya başlamıştır. Felsefeyi çeşitli yönleriyle dinî inanç ve öğretilere aykırı olarak eleştiren Gazali, psikoloji ile ilgili bilgilerin dine aykırı olmadığını, bunları kullanmanın bir sakıncası olmadığını dile getirmiştir. Çünkü ona göre bunlar gözlem yolu ile bilinen gerçeklerdir (Hökelekli 2006:410). Allah'ın toplumsal alanda geçerli kanunları bu çerçevede işlemektedir. Bu da İslamî anlayışta, sosyal bilimlere olan bakışı göstermesi açısından dikkat çekicidir. Ancak İslam dünyasında önemli bir kırılma yaşanmış ve Kuran-ı Kerim'de daha ziyade toplumların gidişatıyla ilgili yasalar anlamında kullanılan 'Sünnetullah' zamanla Müslümanlar tarafından tabiat yasaları haline dönüştürülmüştür (bkz. Özsoy 1999).

3. Felsefe ve Din Bilimleri Dersleri

3.1. FDB Derslerinin İçeriği ve Amacı

Felsefe ve Din Bilimleri bölümünde yer alan dersler, insanlık tarihi kadar eski olan din ve inanç kavramlarını, dinin felsefi, sosyolojik ve psikolojik boyutlarını, bir başka ifadeyle insan ve din arasındaki ilişkinin temellerini, dinin bireysel ve toplumsal hayattaki yeri ve fonksiyonlarını, din ve akıl arasındaki ilişkiyi bilimsel yaklaşımla ele alır. Bu bölüm şu anabilim dallarından oluşmaktadır: Felsefe Tarihi, İslam Felsefesi, Din Felsefesi, Mantık, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi, Dinler Tarihi ve Din Eğitimi.

Bölümdeki **Felsefe Tarihi Anabilim** Dalı, Batı felsefi düşüncesinin Antik Grek felsefesinden günümüze kadar bütün bir düşünce tarihinin gelişimini incelemektedir. Bu ana bilim dalının amacı ise, düşünce, kültür ve medeniyet hakkında perspektif kazandırmaktır.

İslam Felsefesi Anabilim Dalı, İslam filozoflarının metafizik, ontoloji, bilgi, ahlak ve siyaset başta olmak üzere pek çok konudaki düşüncelerini araştırır. Amacı ise, İslam medeniyetinde felsefe geleneğinin tarihsel gelişimini varlık, bilgi ve değer problemleri açısından ele alarak başlangıcından İsrakiliğe kadar incelemek ve İslam dünyasında üretilen felsefi düşüncelerin anlatımını, eleştiri ve açıklamasını yapmak, bu yolla öğrencilerin özgüvenlerinin gelişmesine katkı sağlamak ve onların temel problemleri kavrama ve çözüm yolu bulmalarına kılavuzluk etmektir.

Din Felsefesi Anabilim Dalı, Din-Felsefe ilişkisi, Tanrı'nın varlığı ve sıfatları, insan, Tanrı ve evren ilişkisi, teodise, dinî çeşitlilik gibi temel sorunları konu edinir. Amacı ise, dinin temel kavram ve konularını teoloji veya kelimadan farklı bir şekilde rasyonel bir zeminde savunulup savunulamayacağı noktasında felsefi analiz gücü kazandırmaktır.

Doğru düşünmenin ilke ve kuralları **Mantık Anabilim Dalı**'nın araştırma alanına girer. Amacı ise, mantığın tanımı, amaçları, temel kavramları, önermeler, kıyas, akıl yürütme, beş sanat ve mantık yanlışları hakkında öğrencilerin bilgi edinmeleri ve problem çözme yeteneklerini geliştirmelerini sağlamaktır.

Dinler Tarihi Anabilim Dalı dinlerin ortaya çıkışını, tarihsel gelişimlerini, birbirleriyle etkileşimlerini ayrı ayrı ve/veya karşılaştırmalı olarak inceler. Amacı ise, din araştırmalarının akademik bir şekilde ele alınmasının gerekliliğini benimseme, dine farklı yaklaşımları, tanımlamaları ve dinin farklı unsurlarını ayırt etme, dinlerin kendi orijinal metinleri ve müntesiplerinin inanç biçimleri ile onların yakın ilişkide oldukları diğer dinlerin inanç ve pratiklerini kıyaslama, insanlığın dinsel tercihlerinin ge-

tirdiği farklılıkların, onların insan olma yönlerine etki etmediğine yönelik bir anlayış duyarlılığı ve olgunluğu geliştirme, dünyanın büyük dinlerinin temel inanç ve uygulamalarını tanımlama, farklı dinsel metinleri ve burada yer alan zıt dinsel iddiaları, hem empati yaparak ve hem de eleştirel aklı kullanarak değerlendirmektir.

Din Sosyolojisi Anabilim Dalı din ile toplum arasındaki ilişkinin farklı boyutlarını, toplumun dinî yapısını etkili biçimde yorumlamaya çalışır. Amacı ise, din sosyolojisinin doğuşu, tanımı, alanı, din-toplum ilişkileri, dinin toplum hayatındaki yeri, din sosyolojisinde ortaya çıkan temel kuramlar ve uygulamalı din sosyolojisi çalışmaları hakkında öğrencilerin bilgi edinmelerini sağlamaktır.

Din Psikolojisi Anabilim Dalı ise, dinin bireysel hayattaki tezahürlerini inceler. Amacı ise, din psikolojisi konuları hakkında bilgi edinmeyi, insanı bütüncül olarak psikolojik açıdan tanımayı, insanın ihtiyaçlarını, çözüm yollarını anlamayı, kavramayı ve değerlendirebilmeyi sağlamaktır.

Din Eğitimi Anabilim Dalı ise, bireylerin dinî düşünce ve davranışlarının şekillenişini, dinin teorik ve pratik yansımaları arasındaki ilişkiyi araştırır. Amacı ise, öğrencilere din öğretiminde yöntem ve teknik kullanımının önemi fark ettirilip, bunları kullanabilmeleri için kılavuzluk yapmaktır.

3.2. FDB Derslerinin Bireysel ve Toplumsal Kazanımları

Felsefe ve Din Bilimleri dersleri, Temel İslam Bilimleri derslerinde edinilen bilgilerin bireysel ve toplumsal yansımalarını, bilimsel yöntem ve tekniklerle anlamaya ve açıklamaya çalışır. Felsefe ve Din Bilimleri bunu yaparken doğru-yanlış, iyi-kötü gibi değer biçici ifadeler

kullanmaz yani objektif ve nesnel bir şekilde incelemelerini yapar. İlahiyat Fakültelerinde, bilimsel bir çerçevede bilgi kazandırmayı amaçlayan bu dersleri alan öğrenciler çok yönlü kazanımlar sağlamaktadır.

Dinî metinlerin genel itibariyle değişmez bir çerçevesi olsa da, bireylerin dinin bu metinleri anlayışı ve yaşayışı farklı farklıdır. Dinin insan hayatına dönük açıları zamana göre hatta kültürlere göre değişiklik göstermektedir. Bu değişikliklerin dinin temel anlayışına aykırı olmaması için akılcı ve yorumlayıcı anlayışlara ihtiyaç vardır. Bu anlayışların gelişmesinde de Felsefe ve Din Bilimlerinin etkili olduğu görülmektedir. Şu halde Felsefe ve Din Bilimleri dersleri alan öğrencilerin en önemli bireysel kazanımları bu noktada ortaya çıkmaktadır. Birey dini anlama ve anlamlandırma açısından daha bilinçli bir bakış açısı edinir. Toplumsal hayattaki dinî anlayış ve davranışlara da daha bilimsel ve bilinçli gözlemler yaparak değerlendirmelerde bulunur. Kendisinin ve çevresinin dinsel davranış, duygu ve düşüncelerini doğru çözümlen kişi de daha mutlu, huzurlu ve sağlıklı olur (Kayıklık 2003:95).

Toplumsal kazanımlar açısından ise İlahiyat Fakültesi mezunları yaygın bir çalışma alanına sahiptir. En çok görev alanlar ise din görevliliği ve öğretmenliktir. Mesleğini insana yönelik icra eden bir kişinin, bir yandan insanı çok iyi tanınması, diğer yandan da meslekî bilgiler açısından donanımlı olması ve bu birikimini pedagojik anlamda muhataplarına nasıl aktaracağını da bilmesi gerekir. Bir öğretmenin ders verdiği öğrencisinin fiziksel, duyuşsal, bilişsel ve toplumsal gelişim özelliklerini iyi bilmesi, onun mesleki verimliliğini yükseltecektir. Bir vâzin vaaz verdiği bir konuyu çiftçiye anlatması ile esnafa anlatması, köylülere anlatması ile şehirdekilere anlatma-

sı, kadınlara anlatması ile erkeklere anlatması farklı farklıdır. Yine bir din görevlisi toplumda her kesim insanla irtibat halindedir; örneğin başka dinden birisi ile karşılaştığında nasıl yaklaşması gerektiğini iyi bilmelidir. Bu da din sosyolojisi, dinler tarihi, din psikolojisi, din eğitimi gibi alanların gerekliliğini ortaya koyar (Kayıklık 2003:96-97).

Felsefe ve Din Bilimleri derslerinin sağladığı faydalardan birisi de aile ortamındadır. Ailede, birbirlerinin dinsel davranışlarını anlayan eşler, birbirlerini eleştirmek yerine birbirlerine daha anlayışlı davranacaklar ve birbirlerine yardımcı olmaya çalışacaklardır; böylece daha huzurlu ve mutlu bir aile ortamı sağlanacaktır. Çocukların ailedeki din eğitimi de düşünüldüğünde bu derslerin hayata katkısı daha iyi anlaşılacaktır (Kayıklık 2003:97).

Yine bu derslerin sağladığı kazanımlar sayesinde kişi toplumdaki değişik inançlara karşı hoşgörülü olur. Hatta günümüzde insanlar farklı dinlerdeki inançlara değil, kendi dinleri içerisindeki farklı anlayışlara ya da farklı düzeylerde dini yaşayan insanlara karşı tahammülsüz olabilmektedir. Tam da bu noktada Felsefe ve Din Bilimlerindeki dersler dinî algı ve anlayışımızı genişletmesi bakımından önemlidir. Çünkü küreselleşen dünya da dinî algı ve anlayış oldukça çeşitlilik göstermekte ve bu çeşitlilik içerisindeki bir toplumda yaşamaktayız.

Bütün bu ifadelerden, Felsefe ve Din Bilimleri bilmeyen insanların hayatta başarısız olacağı, bireysel ve toplumsal hayatta varlık göstermeyeceği sonucu çıkarılmamalıdır. Sadece bu dersleri alan kişilerin, kendilerinin ve çevresindekilerin dinsel inanç ve değerlerini anlama ve açıklama konusunda donanıma sahip olmayanlardan daha avantajlı olarak hayatlarını sürdüreceğine vurgu yapılmak istenmektedir (Kayıklık 2003:100).

4. Bulgular ve Yorumlar

4.1. FDB Derslerinin Dine Bakışa Etkisi

Felsefe ve Din Bilimleri alanındaki derslerin öğrencilerin dine bakışı, dinî algı, anlayış ve yorumlarında farklılık veya etki yapması durumunu tespit etmek amacıyla sorulan soruya verilen cevaplar Tablo 2’de gösterilmiştir. Buna göre öğrencilerin büyük çoğunluğu (% 86.9) Felsefe ve Din Bilimleri alanındaki derslerin dine bakış, dinî anlayış ve yorumlar üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir. Burada dikkat çeken bir husus ise kız öğrencilerin yüzdesinin (% 91.7) erkeklerden (% 82.3) daha yüksek olmasıdır.

Tablo 2: FDB Derslerinin Dine Bakışa Etkisi

	Kız		Erkek		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	55	91.7	51	82.3	106	86.9
Hayır	3	5.0	11	17.7	14	11.5
Kararsız	2	3.3	-	0.0	2	1.6
Toplam	60	100	62	100	122	100

İlahiyat Fakültesi öğrencileri de kendileriyle yapılan görüşmelerde bu hususu vurgulayan ifadeler kullanmışlardır. Mesela Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden bir kız öğrenci, kendisiyle yapılan görüşmede şunları söylemiştir:

“Bu dersler bakış açımı yumuşattı diyebilirim. Eskiden daha sert daha katı iken sonraları bir hoşgörü sahibi olmaya başladım. Her dersten ve her hocadan bakış açımızı etkileyecek bir şeyler öğrendik. Sora sora yol kat ettik. Özeleştiri yapabilmeyi, kendimizi de sorgulayabilmeyi öğrendik. Hatalar yapılabileceğini insanları hemen tekfir etmemeyi, hemen yıkmamayı, her insanın hatalarla da olsa

kazanılması gereken bir fetih olarak görebilmeyi öğrendik. Başkalarını eleştirirken kendimizin de hiç masum olmadığı ortaya çıktı. Bütün bunları bu dersler ve hocalarımız ve okumalarımız sayesinde öğrendik.”

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden bir kız öğrenci de şunları söylemiştir:

“Bu dersler, dinî bilgilerimize körü körüne inanma yerine, şüphe etme, araştırma, eldeki bilgilerle yetinmeme gibi duygu, düşünce ve fiillerde bir araştırmaya sevk etti.”

Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden bir erkek öğrenci de şunları söylemiştir:

“Felsefî temelli dersler her zaman çok zengin fikir ve görüşlerin konuşulduğu, gelenek prangasının kırılıp, üzerine yeni şeyler eklenerek sürekliliğinin sağlandığı ortamlar oluşturmuştur. Bu bağlamda yorum farklılıkları her zaman bireyin ve toplumun dünyasını geliştirme hususunda önemli mihenk taşlarıdır.”

Bununla birlikte Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden gelenekselci bir erkek öğrenci ise şunları söylemiştir:

“Bence bu dersler gerekli değil. Üzerimizde olumsuz etki yaptığını düşünüyorum. Tam bir kafa karışıklığı. Neyin doğru neyin yanlış olduğu karışık duruyor. Şu ana kadar doğru bildiklerimiz bu derslerde yanlış oldu. Yeni ufuklar açmak yerine var olan ufukumuzu saptırdı.”

Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden gelenekselci bir erkek öğrenci ise şunları söylemiştir:

“Bu dersleri lisans düzeyinde lüzumsuz buluyorum. Her şeyden önce bilimlerin sınıflandırılması meselesinde bu konu örnek olarak gösterilebilir. Bu sınıflandırmayı öncelikle kim, nasıl, neden, ne şekilde, hangi etkenlere dayanarak yapmış? vs. Diyeceğim şudur ki, İlahiyat Fakül-

tesindeki Anabilim Dalı ayırımı Batı ilmi kültürünün –ki bu da oryantalist kafanın– ürünüdür. Ben her şeyden önce böyle bir bilim dalını kabul etmiyorum. Bu ilimlerin ismi bile İslami literatürde yok. Sosyoloji, Psikoloji Latince sanırım. İslam Felsefesi diye bize yutturulan ilim İslam’ın pratik aklını teorik aklından; din sosyolojisi diye yutturulan ise İslam’ı toplum hayatından dışlayan, ayıran, yok sayan; din psikolojisi diye anılan sözde ilim İslam’ı bireysel hayattan silen Batı’nın dini yok sayan ilmi aklın ürünleridir.”

4.2. FDB Derslerinin Değerlere Etkisi

Öğrencilere FDB derslerinin değer itibariyle dini özgürlük, demokratikleşme vb. türden anlayış ve yorumlar üzerindeki etkisi de sorulmuştur. Tablo 3’te de görüldüğü gibi, öğrencilerin büyük çoğunluğu (% 78.7) Felsefe ve Din Bilimleri alanındaki derslerin değer itibariyle dini özgürlük, demokratikleşme vb. türden anlayış ve yorumlar üzerinde etkili olduğu kanaatindedir. Burada kız öğrencilerin yüzdesinin (% 81.7) erkek öğrencilerden (% 75.8) yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 3: FDB Derslerinin Değerlere Etkisi

	Kız		Erkek		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	49	81.7	47	75.8	96	78.7
Hayır	9	15.0	11	17.7	20	16.4
Kararsız	2	3.3	4	6.5	6	4.9
Toplam	60	100	62	100	122	100

Nitekim Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden bir erkek öğrenci, kendisiyle yapılan görüşmede şunları söylemiştir:

“Bu derslerin, ‘öteki’ görülenin ötekileştirilmeden kabul edilmesinde, dolayısıyla bizden farklı düşünelere

sahip insanlara karşı hoşgörü ve saygı temelinde yaklaşımı geliştirici etkide bulunduğunu düşünüyorum.”

İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden bir kız öğrenci de şunları söylemiştir:

“Bu dersler kafamdaki kalıplardan kurtulup daha evrensel, daha hoşgörülü, daha demokratik düşünmemi sağladı. Manzarayı pencereden değil de çatıya çıkıp görmemi sağladı diyebilirim. Ayrıca eleştirel bakabilme yeteneği kazandırdı. Bendeki karanlık noktaları bile fark ettim.”

Küreselleşen dünyada sadece İslam değil bütün dinler hakkında bilgi sahibi olmanın gerekli olduğunu düşünen öğrenciler bu dersler sayesinde diğer dinlere karşı daha hoşgörülü olduklarını söylemektedirler. Kuşkusuz bu noktada Türk kültürü içerisinde barışçıl ve hoşgörülü temaların, farklı kültürden insanlarla ötekileştirmeden temasa geçmeyi kolaylaştırdığı söylenebilir. Zira insanı değiştirmek için öncelikle insanı anlamak gerektiği açıktır. Bu çerçevede Türk toplumu ve onun insanının çok karmaşık tarih ve kültür koşulları içinde oluşmuş olduğu bilinmektedir (Cüceloğlu 1992:7).

4.3. FDB Derslerinin Dinî Metinlerin Yeniden Yorumlanmasına Etkisi

Öğrencilere FDB derslerinin dinî düşünce ve yorumların günümüz toplumsal değişim ve gelişmeleri bağlamında yeni dinî anlayışlar oluşturması ve geleneksel olarak muhafaza edilen dinî metinlerin yeniden yorumlanmasına etkisi de sorulmuş olup, alınan cevaplar Tablo 4’te gösterilmiştir. Buna göre öğrencilerin büyük çoğunluğu (% 85.3) Felsefe ve Din Bilimleri alanındaki derslerin dinî metinlerin yeniden yorumlanması ve yeni yorumlar yapılması noktasında önemli olduğunu düşünmektedir.

Tablo 4: Dinî Metinlerin Yeniden Yorumlanması

	Kız		Erkek		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	52	86.7	52	83.8	104	85.3
Hayır	7	11.7	9	14.5	16	13.1
Kararsız	1	1.6	1	1.7	2	1.6
Toplam	60	100	62	100	122	100

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden bir kız öğrenci de benzer bir düşünce içerisinde olduğunu ifade etmiştir:

“Bu dersler ayet ve hadislerin yorumlanmasında özellikle farklı bakış açıları kazandırdı. Toplumun dinî algı ve anlayışını gözlemleme anlamında katkı sağladığını düşünüyorum.”

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden bir erkek öğrenci de şu düşünceleri ifade etmiştir:

“Felsefe ve Din Bilimleri dersleri eleştirel düşüncenin dine de uygulanması açısından oldukça önemlidir. Aksi takdirde tıpkı Gazali çizgisinde bir din anlayışı devam ettirilmiş olur.”

Bu ifadeler İslam Tarihinde Gazali ve İbn Rüşd gibi isimler etrafından yapılan önemli bir tartışma konusuna gönderme yapmaktadır. Zira İslam düşünce tarihi içerisinde önemli bir yeri olmakla birlikte yazmış olduğu *Filozofların Tutarsızlıkları* () eseriyle felsefeye önemli bir darbe vurduğu kabul edilen Gazali sorgulamaya yer vermeyen itaate dayalı bir din anlayışını savunmuştur (bkz. Hanefi 1999:28). Buna karşılık İbn Rüşd *Tutarsızlığın Tutarsızlığı* (1986) adlı eseriyle felsefeyi ve rasyonel bir anlayışını savunmuştur.

Öte yandan Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakülte-

sinden gelenekselci bir erkek öğrenci de şunları söylemiştir:

“Yeni dinî anlayış da ne demek oluyor? Yeni icat edildi hep bunlar. Dinî metinler değişmez.”

Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden gelenekselci bir kız öğrenci de şunları söylemiştir:

“Değişim yapacağız, yeni fikirler üreteceğiz diye insanlar elindekileri kafasındakileri de kaybediyor. Bir arkadaşımız yeni fikir üretme adına düşünün namazı bile terk eder hale geldi. Farklılık yapayım derken böyle talih-siz olaylar da olabiliyor.”

4.4. FDB Derslerinin Eleştirel Düşünebilme Yeteneği Sağlaması

Tablo 5’te yer alan verilere göre öğrencilerin neredeyse tamamına yakını (% 95.9) FDB alanındaki derslerin İlahiyat öğrencilerinde eleştirel bakabilme yeteneği sağlaması noktasında fonksiyonel olduğunu ve bu yüzden İlahiyat eğitimi için gerekliliğine işaret etmiştir.

Tablo 5: FDB Derslerinin Eleştirel Düşünebilme Yeteneği Sağlaması

	Kız		Erkek		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	59	98.3	58	93.5	117	95.9
Hayır	1	1.7	4	6.5	5	4.1
Kararsız	-	0.0	-	0.0	-	0.0
Toplam	60	100	62	100	122	100

Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden bir erkek öğrenci, kendisiyle yapılan görüşmede şunları söylemiştir:

“Felsefe ve Din Bilimleri alanındaki dersler, eleştirel

*bir bakış açısını kazanmama, kıyaslanabilir bilgileri farkına varmama, pozitif bilimlerde ön kabullerin yer almaya-
cağına dair bazı değişimler oluşturdu.”*

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden bir erkek öğrenci de şunları söylemiştir:

“Geleneksel yargıların eleştiri süzgecinden geçirilmesi zaruretini hissetmenin, derslerimizin bizlere kazandırdığı en mühim yeti olduğunu düşünüyorum. Tarihin seyri içerisinde şekillenmiş geleneği eleştirmenin onu yok saymak anlamına gelmediği gibi, aksine gelenek eleştirisinin sağlıklı bir gelecek inşasının kilometre taşı olduğu bilinci ışığında, geleneğin ihtiyaca cevap veren yönleri alınarak günün ilim/bilim verileriyle yeniden yorumlanmasının gerekliliği bilincinin edinilmesinde Felsefe ve Din Bilimleri derslerinin katkısı yadsınamaz.”

Bununla birlikte Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden gelenekselci bir erkek öğrenci ise şunları söylemiştir:

“Bize gerekli olan felsefe değil, çok bir şey de anlamıyoruz zaten; ya dersin içeriğinden ya da işlenişinden. Eleştirel bakabilmek için felsefe dersine ihtiyaç yoktur. Mesela raviler felsefe bildikleri için mi bu kadar eleştirel ve seçici oldular?”

Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden gelenekselci bir kız öğrenci de şunları söylemiştir:

“İlahiyat eğitiminde felsefeyi lüzumlu görmüyorum. Kalam bu konuda yeterlidir.”

4.5. İlahiyat Eğitimi Sadece TİB Üzerine Yoğunlaşmamalı

Tablo 6’da ise öğrencilerin “İlahiyat eğitimi sadece TİB üzerine yoğunlaşmamalı, dinin yorumunda kontekslere de ihtiyaç vardır” düşüncesine katılıp katılmadıkları-

na dair veriler yer almaktadır. Buna göre öğrencilerin büyük çoğunluğu (% 87.0) bu düşünceye katılmaktadır.

Tablo 6: İlahiyat Eğitimi Sadece TİB Üzerine Yoğunlaşmamalı, Dinin Yorumunda Kontekslere İhtiyaç Olması

	Kız		Erkek		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	56	93.3	50	80.6	106	87.0
Hayır	3	5.0	5	8.1	8	6.5
Kararsız	1	1.7	7	11.3	8	6.5
Toplam	60	100	62	100	122	100

Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden bir erkek öğrenci, kendisiyle yapılan görüşmede şunları söylemiştir:

“Felsefe ve Din Bilimleri dinî anlayışları ve yorumlamaları yapabilmesi için olmazsa olmazdır. Dinî öğretimin teorik alanı temel İslam bilimleri, pratik ve uygulama alanı ise Felsefe ve Din Bilimleri dersleri içerisinde gözlenir. Sadece Temel İslam Bilimlerine ağırlık verilmesi ezber ve tekrardan öteye geçilmemesine neden olur diye düşünüyorum.”

Öte yandan Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden gelenekselci bir erkek öğrenci ise şunları söylemiştir:

“Orijinal metinler aynen muhafaza edilmeli. Dinde yeni anlayış olmaz, din Allah’tan gelendir, efendimizin yaşadığıdır. Din uydurulmaz dine uyulur.”

Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden gelenekselci bir erkek öğrenci de şunları söylemiştir:

“Geleneksel metinlere bağlı kalınmalıdır. Amerika’yu yeniden keşfetmeye gerek yok. Gazali felsefecilere ağzının payını vermiş zaten.”

5. Sonuç ve Değerlendirme

Yapılan görüşmeler ve gözlemler neticesinde dini bilgiler edinmek amacıyla İlahiyat Fakültesine gelen öğrencilerin zihin dünyasında FDB derslerinin önemli ve dönüştürücü bir yeri olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle öğrencilerin zihinsel düzlemde büyük değişim ve dönüşüm içinde oldukları sonucuna varılabilir. Nitekim İlahiyat Fakülteleri öğrencileri üzerinde yapılan çeşitli araştırmalarda da benzer tespitlere rastlamak mümkündür. Mesela Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada, öğrencilere atfedilen kişilik değerlendirmelerinin bugün belli ölçülerde değiştiğinin altı çizilmiş ve bu değişim, Türk toplumunda meydana gelen genel sosyo-kültürel değişme süreçleri ile ilişkilendirilmiştir (bkz. Taştan, Kuşat, Çelik 2001:171). Aslında İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin yaşadığı dönüşümün altında yatan sebepler sorgulandığı zaman öncelikle Türkiye'nin modernleşme sürecinde çok önemli fonksiyonlar yüklenmiş olan modern eğitimin seküler yapısının dinî alana yansımalarının, insanların din anlayışı üzerindeki etkisinin öne çıktığı söylenebilir. Bilindiği gibi Türk Eğitim Tarihi içerisinde eğitimi modernleştirme hareketinin temelleri Tanzimat öncesine kadar gitmekle birlikte asıl Cumhuriyet döneminde yoğunlaştığı bilinmektedir (Koçer 1991:245). Zira bu dönemde başta eğitim ve öğretimin birliğini sağlamak üzere 1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu olmak üzere yapılan bir dizi reformun, akılcılığın ve bilimselliğin rehberliğinde merkezci, modern, millî bir eğitim sistemi için, yeni değerler etrafında yeni bir kimlikle yeni bir millet yaratmak için önemi büyüktü (Akşit 1993:118-9).

Araştırma neticesinde elde edilen verilerden anlaşıldığı kadarıyla günümüzde İlahiyat Fakültelerinin ders

programında yer alan Felsefe ve Din Bilimleri dersleri ile ilgili olarak bu derslerin içeriği ve amacı bu derslerle ilk defa karşılaşan öğrenciler için çok büyük bir önem taşıdığı gibi, aynı zamanda büyük bir merak konusudur da. İlahiyat Fakültelerinin bilimsel bir yapıda ele alınabilmesi ve medrese anlayışında eğitim veren bir yapısının olmaması için Felsefe ve Din Bilimleri derslerinin müfredata konulması İlahiyat öğrencileri için gerekli olduğu düşünülmektedir. Çünkü İlahiyat eğitimi alan öğrenciler dini yönden donanım sağlamayı amaçladıkları gibi, Felsefe ve Din Bilimleri derslerini de almak suretiyle bilimsel bir eğitim görmeyi de amaçlamaktadırlar. Bu bağlamda şöyle bir değerlendirme yapmak mümkündür: “Felsefe ve din bilimlerinin İlahiyat öğrenimindeki konumu, ilahiyat bilimleri ile sosyal bilimler arasında köprü ve etkileşim hattı olmaktır. Yani felsefe ve din bilimlerine ait dersler ikili bir işlevle bir yandan dini ilimleri sosyal bilimlerle yakınlaştırır, onların sahip olduğu metodolojik ve kuramsal birikimden yararlanmasını sağlarken, diğer yandan sosyal bilimleri de ilahiyat bilimlerinin özelliklerinden ve niteliklerinden haberdar kılarak disiplinler arası etkileşimi mümkün kılar. İlahiyat bünyesinde yer alan sosyal bilimler, dini ilimleri tamamlayıcı bir karaktere de sahiptir.” (bkz. Çelik 2013).

Bu araştırma kapsamındaki öğrencileri ‘modern’, ‘geleneksel’ ve ‘kararsız’ şeklinde üç ayrı kategoride değerlendirmek mümkündür. Geleneksel toplumlar üzerine çalışmalar yapan Daniel Lerner’e göre modern birey yapısının temel özelliği hareketli olması, hızlı davranması ve empati yeteneğinin olmasıdır. Anlaşılan modern birey, olaylardan rasyonel olarak bizzat kendisini sorumlu tutar. Yine deneylere açıktır. Ayrıca insanlar arası ilişkilerde rasyonellik ve başarı durumunu önemser ve geleceğe

yönelik bir kişilik özelliği gösterir. Tabii şunu da belirtmek gerekir ki, bu belirlemeler bir sosyal bilimciden diğerine göre değişir (bkz. Güllülü 1988). Yapılan araştırmada örneklem grubunun yaklaşık % 86'sı modernliği savunmaktadır.

Gelenekçilik ise, toplumdaki inanç, kurum ve kuralların meşruluklarını geçmiş dönemlerde de uygulanmış olmalarına dayandıran davranış ve düşünüş biçimidir. Geleneksel olanı modern olana tercih etme tavrıdır. Başka bir deyişle geleneklerin ve geleneksel değerlerin korunup yaşatılması gerektiğini savunan yaklaşıma gelenekçilik denmiştir (Demir, Acar 1997:93). Yapılan araştırmada örneklem grubunun çok küçük bir kesimi, yaklaşık % 10'u gelenekçiliği savunmaktadır.

Modern görüşlü olanlar ile geleneksel görüşte olanların yanı sıra oran olarak küçük de olsa belli bir kararsız kesimin varlığı da dikkat çekmiştir. Fakat her halükarda öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun İlahiyat eğitiminde FDB derslerinin önemli olduğunu belirtmiş olması, kendilerinin seküler ve rasyonel değerleri benimseme eğilimlerinin güçlü olduğunun bir göstergesidir. Nitekim Türkiye'de din sosyolojisi alanında yapılan birçok araştırma üniversite öğrencileri arasında seküler ve rasyonel değerleri benimseme eğiliminin giderek güç kazandığı yönünde veriler sunmaktadır (bkz. Koştaş 1995; karşı. Kirman 2005). Özellikle İlahiyat Fakültesi öğrencileri üzerinde yapılan araştırmalarda da (Apaydın ve Kirman 2004; Akyüz 2007; Çapcıoğlu 2008) benzer sonuçlar elde edilmiştir.

İlahiyat öğrencileri, çağdaş bir dinî anlayış geliştirme ve üretme kapasitesine talip olmaktadır. Bu da sadece teolojik içerikli derslerle sağlanamayacağı açıktır. Bu noktada modern bilimlerin dine bakış açılarının da öğrenilmesi gerekmektedir. Çünkü bireysel olarak dinî

anlayışı olmayan birey, toplumun dinî anlayışına uymak zorunda kalır ki bunu da İslam dini eleştirmektedir. Fakat Felsefe ve Din Bilimleri dersleri okunduktan sonra, bu derslerin kazandırdığı bakış açısı ve anlayışların, pratik hayatta faydaları görüldükçe Felsefe ve Din Bilimleri derslerinin gerekliliği daha iyi anlaşılacaktır.

Felsefe ve Din Bilimleri derslerinin İlahiyat öğrencilerine kazandıracığı anlayış, Temel İslam Bilimleri derslerinin içeriklerinin anlaşılmasında ve uygulamaya dönük çalışmalarda oldukça gerekli olduğu anlaşılacaktır. Çünkü tüm bunlar ilahî kelamın daha iyi anlaşılması noktasında aracılık edecek anlayışları kapsadığı gibi yeni yöntem ve tekniklerin geliştirilmesi noktasında da son derece önemli fonksiyonlar yerine getirebilme potansiyelini haizdir.

İleri sürülen düşünce ve ilkeleri araştırmadan, kanıt aramadan, incelemeyen, eleştirmeden, tartışmadan doğru ve mutlak hakikat sayan dogmatik anlayış, her devirde ilerlemenin, gelişmenin karşısında durmuştur. Yapılan araştırma sonucu FDB derslerinin bireyleri dogmatik bir din anlayışından alıkoyduğu görülmektedir. Öğrenciler, bu dersler sayesinde körü körüne inanmaktansa araştırmayı, eleştirmeyi, soru sormayı öğrendiklerini bu sayede inançlarının daha da pekiştiğini söylemektedirler. Ayrıca öğrencilerin büyük bir kısmı bu derslerin dinî algı ve anlayışlarında olumlu manada etkisi olduğunu savunmaktadırlar.

Toplumla iç içe olan bir ilahiyatçının toplumun her kesimini kapsayan bir bakış açısı geliştirmesi gerekmektedir. İçinde yaşadığı toplumu ve insanları iyi tanıyan bir ilahiyatçının aynı zamanda mesleğinde de başarılı olacağı açıktır. FDB derslerinin bu konuda katkısı yadsınamaz. Nitekim öğrencilerin vermiş oldukları cevaplarda bu

alandaki derslerinin gerekliliği bu bağlamda önem arz etmektedir.

Türkiye’de İlahiyat Fakültelerinde okutulan Felsefe ve Din Bilimleri henüz ideal olan noktaya ulaşamamıştır. Ancak bu alanlardaki gayret ve bilimsel çalışmalar hem ideal olan seviyeye ulaşılacağına hem de ilahiyat eğitiminde kalitenin artacağına işaret etmektedir. Öte yandan din bilimlerinin Türkiye’deki gelişimi büyük ölçüde İlahiyat kökenli bilim adamlarınca sağlanmaktadır ve bu alanda önemli bir birikimin varlığı söz konusudur. Bu yüzden İlahiyat eğitiminde verilen FDB derslerinin gereksizliğinden ziyade belki de yetersizliğine işaret etmek ve eğer mümkünse müfredatta ağırlıklarını arttırmak, mümkün değilse TİB derslerinin sosyal bilimsel bakış açısına uygun bir şekilde işlenmesini sağlamak tartışılmalıdır. Türkiye’nin realitesi bunu gerektirmektedir.

Gerek dinî gerekse felsefi gelenek çerçevesinde ortaya konulmuş olan ürünlerin, günümüz bilim anlayışı çerçevesinde yeterli şekilde ele alınıp değerlendirilemediği bir gerçektir. Bilimsel gelişmelerin yüzyılları aşan bir uğraş çerçevesinde çıkıp, yeni keşif ve atılımlar yaptığı düşünülecek olursa, günümüzdeki Müslüman araştırmacılar her şeyden önce kendi geçmiş ilmi mirasa sahip çıkmalıdır. Günümüz modern dünyasının ortaya çıkardığı dinî meselelerin ancak böylelikle üstesinden gelinebilir (Hökelekli 2006:421).

Son olarak bir hususun altını çizmek gerekmektedir. Din bilimlerinin Batı kökenli metodolojisi, Hristiyanlık esas alınarak oluşturulduğundan o ülkelerin, o ülkelerin din bilimleri adına geliştirdikleri metodoloji İslam’a uygulandığında ne kadar sağlıklı sonuçlar vereceği tartışma konusudur (Fırat 1989:33). Bir başka anlatımla, İslam dinini çok fazla hesaba katmayan Batı’nın yapmış

olduğu sosyal bilimler yardımıyla İslam'ı anlamanın, Müslüman bireyleri ve toplumları tanımlamanın oldukça zor olduğu düşünceyi ileri sürülebilirse de, bu düşünce- nin aşılabilmesi için de İslam düşünceyi ve dünyası üze- rine odaklanmış özgün Felsefe ve Din Bilimleri çalışma- rının en kısa zamanda oluşturulması büyük bir gerekli- liktir. Üstelik TİB Bölümü dersleriyle, örneğin Tefsir ve Hadis dersleriyle Felsefe, Sosyoloji, Psikoloji gibi bilim dalları doğru ve otantik bir din anlayışı için disiplinler arası yaklaşımla araştırma ve incelemeler yapmak duru- mundadır. Dolayısıyla řu an İlahiyat Fakültelerinde oku- tulan FDB alanındaki derslerin içeriklerinin kendi din anlayışımız ve değerlerimiz çerçevesinde yeniden ele alınması kadar klasik din bilimlerinin de çağımızın reali- teleri, toplumumuzun ihtiyaç ve talepleri karşısında yeni bir içeriğe kavuşturulması zarureti söz konusudur. Bu zaruret, Türk toplumunda dinin yeri ve önemi gerçeğiyle yüzleşmenin ve zorunlu olarak din ve laiklik, din ve sekü- lerleşme eksenli tartışmaların en kısa zamanda ve son derece kapsamlı bir biçimde yapılmasının bir işareti ola- rak okunabilir.